

Linda Berg, Magnus Blomgren och Jakob Lewander (red.)

EU-skeptikernas frammarsch

Valet till Europaparlamentet 2014

Linda Berg, Magnus Blomgren och Jakob Lewander (red.)

EU-skeptikernas frammarsch

Valet till Europaparlamentet 2014

- SIEPS 2014:2op -

Sieps 2014:2op
December 2014

Utges av Svenska institutet för europapolitiska studier
Publikationen finns tillgänglig på www.sieps.se
Författarna svarar själva för slutsatser och innehåll.

Omslag: Svensk Information AB
Tryck: EO Grafiska AB
Stockholm, december 2014
ISSN 1651-8071
ISBN 91-85129-91-7

Förord

I slutet av maj 2014 hölls för åttonde gången direktval till Europaparlamentet och väljare i 28 medlemsstater gick till valurnorna. Trenden med stadigt sjunkande valdeltagande stannade av och närmare 43 procent av väljarna röstade. Som Mark Franklin visade i en Sieps-publication inför valet förklaras trenden med sjunkande valdeltagande till stor del av att EU har utvidgats och att de medlemsstater som tillkommit har haft ett lägre valdeltagande än de som har varit medlemmar en tid. Därför är den brutna trenden kanske inte så förvånande.

Valkampanjen bedrevs i en kontext där den ekonomiska krisen alltjämt påverkade EU starkt. Även om eurozonen gradvis har stabiliserats, är effekterna av krisen alltjämt tydliga. Resultatet återspeglar en reaktion hos väljarna som vi känner igen från tidigare Europaparlamentsval, där större partier, i synnerhet i regeringsställning, gör sämre ifrån sig än vid nationella val. Konsekvensen den här gången blev att den politiska "mitten" tappade och flankerna i det framväxande europeiska partisystemet växte. De EU-kritiska partierna fick stor uppmärksamhet under valrörelsen och valresultaten kan delvis tolkas som en protest mot EU, även om det finns skillnader mellan medlemsstaterna och vilka uttryck kritiken tar sig. De politiska majoritetsförhållandena och utvecklingen inom partigrupperna analyseras i den här publikationen av Magnus Blomgren.

I Sverige var valkampanjen intensiv och det påföljande riksdagsvalet hade sannolikt en roll i det. Två nya partier, Feministiskt initiativ och Sverigedemokraterna, lyckades vinna mandat medan Piratpartiet inte lyckades upprepa succén från 2009 och tappade sina mandat. Det svenska resultatet analyseras här av Linda Berg.

Texterna i den här publikationen utgörs främst av bearbetningar av bidrag vid seminariet *Valet är över – vad händer nu?* som arrangerades i Stockholm den 28 maj. Det är min förhoppning att Sieps därmed ska kunna bidra till fördjupad förståelse för Europaparlamentsval och parlamentets funktionssätt.

Jörgen Hettne
Tillförordnad direktör

Sieps är en statlig myndighet som tar fram forskningsbaserade analyser i europapolitiska frågor. Målgruppen är i första hand svenska beslutsfattare på olika nivåer. Arbetet sker i samarbete med svenska och internationella forskare.

Om författarna

Linda Berg är universitetslektor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet.

Magnus Blomgren är universitetslektor i statsvetenskap vid Umeå universitet.

Jakob Lewander är utredare i statsvetenskap vid Sieps.

Innehåll

1	Ett nytt Europaparlament	6
1.1	Inledning	6
1.2	Vinnare och förlorare	6
1.3	Förändrad maktbalans i parlamentet?	12
1.4	Parlamentets ökade inflytande	15
1.5	Slutsatser	16
	Referenser	17
2	Det svenska EP-valet	19
2.1	Inledning	19
2.2	Ett ökat deltagande.....	21
2.3	Väljarna beslutade sig senare.....	24
2.4	EU-dimensionen allt viktigare?	27
2.5	Partival bland olika grupper.....	30
2.6	Slutsatser	32
	Referenser	33
3	Förändringar på flera plan: en efterskrift	35
3.1	Kritikernas positioner stärktes	35
3.2	"Spetskandidater" spektakulärt inslag	36
3.3	Ställer större krav	37
	Sieps publikationer	38

1 Ett nytt Europaparlament

Av Magnus Blomgren

1.1 Inledning

Den 25 maj 2014 genomfördes Europaparlamentsval i Sverige såväl som i stora delar av övriga Europa. Det var det femte valet för Sveriges del och på många sätt skiljde det sig från de fyra föregående. Det genomfördes bara månaderna före de allmänna valen till Sveriges riksdag, landsting och kommuner. Tidigt utropades 2014 till supervalåret och att de nationella valen låg så nära valet till Europaparlamentet gjorde att många trodde att det i första hand var nationella politiska frågor som skulle diskuteras även i valet i maj. Det skulle rimma väl med tesen om Europaval som ett andra rangens val (second-order election), men denna farhåga visade sig överdriven. I jämförelse med tidigare val präglades snarare 2014 års val i högre utsträckning av frågor som faktiskt hade såväl bäring på EU och som relevans för folkflertalet. Det betyder inte att den nationella dimensionen saknades i valet, men inte i större utsträckning än vid tidigare val. Visserligen var valrörelsen mycket kort, men skillnader i synen på viktiga EU-frågor framkom dock. Ett problem med den politiska processen inom EU-systemet är bristen på rapportering och debatt mellan valen. Det är givetvis en närmast omöjligt uppgift att under de få veckor som valrörelsen pågår skapa medvetenhet kring många gånger politiskt komplexa frågeställningar och rådande konfliktmönster, och det var något som präglade både den mediala rapporteringen och den debatt som föregick valet. Samtidigt, är det svårt att se att situationen var värre den här gången än vid tidigare val.

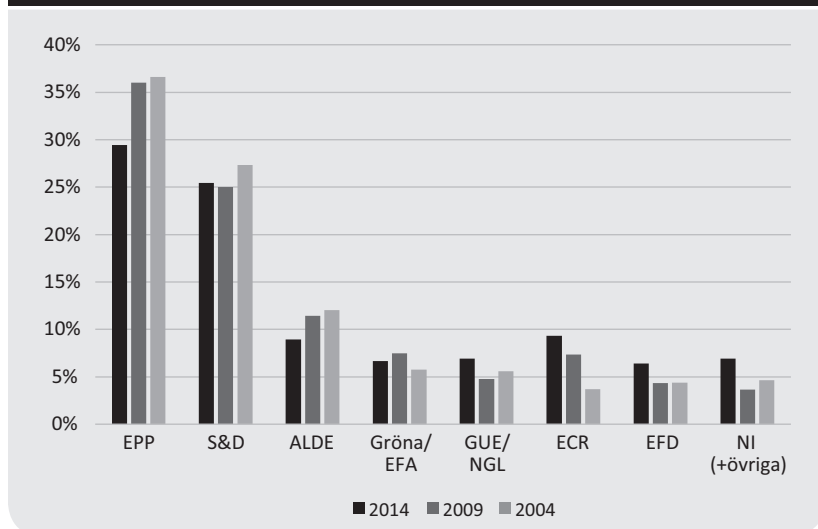
Den här analysen fokuserar i första hand på valets effekter på Europaparlamentet. Vi ska titta närmare på vilka som vann och förlorade vid 2014 års val och försöka förstå vilka konsekvenser det kan få för processen i parlamentet, samt på vilket sätt det kan tänkas påverka balansen mellan olika strömningar i det nyvalda parlamentet. Analysen avslutas med en diskussion om Europaparlamentets förändrade styrka i spelet mellan institutioner på EU-nivå och vilken effekt det kan få för parlamentets framtida karaktär.

1.2 Vinnare och förlorare

Röstningsbeteendet när det gäller Europaparlamentsval skiljer sig från det vid nationella val och kan illustreras av tesen om Europaparlamentsval som ett andra rangens val. Den säger att väljare straffar partier som representerar den nationella regeringen, likaså de stora partierna överlag, medan små partier i opposition normalt gör bättre ifrån sig i Europaparlamentsval (Hix and Marsh 2011; Hix and Marsh 2007; Reif and Schmitt 1980; Reif 1997).

I det går att läsa in att väljarna skulle vara lättrobligare när det kommer till Europaparlamentsval i jämförelse med nationella val, vilket i förlängningen skulle innebära att Europaparlamentet präglas mindre av kontinuitet och stabilitet. Det är därför intressant att se valresultatet från 2014 i jämförelse med tidigare val. I figur 1 rapporteras valresultatet för de grupper som bildades direkt efter valet 2014 i jämförelse med resultatet för motsvarande grupper i två tidigare val. Utifrån detta kan vi notera tre förlorare i 2014-års val.

Figur 1 Den procentuella fördelningen av mandat efter respektive EP-val 2004-14

Källa: Europaparlamentet

Den största förloraren i 2014 års val var Europeiska folkpartiets grupp (EPP) som backade 6,6 procentenheter i förhållande till valet 2009. Konkret innebar det ett tapp på 44 mandat¹. Trots denna försvagning bibehöll man positionen som parlamentets största partigrupp. EPP förlorade i de flesta länder, så även bland de svenska medlemspartierna. Moderaterna minskade med -5,2 procentenheter och förlorade därmed ett mandat, medan Kristdemokraterna, som är den andra svenska medlemmen, ökade + 1,3 procentenheter och behåller sitt enda mandat. Går vi till de stora länderna, återfinns de största relativa tapparna i Italien (Forza Italia), Spanien (Partido Popular) och Frankrike

¹ Då det totala antalet parlamentariker minskade från 766 ledamöter till 751 i det nyvalda parlamentet så säger de faktiska siffrorna mindre än den procentuella förändringen.

(Union pour un Mouvement Populaire). EPP drev en gemensam kampanj över hela EU, med Jean-Claude Juncker, kristdemokratisk tidigare premiärminister i Luxemburg, som kandidat till posten som EU-kommissionens ordförande. Kampanjen koncentrerades till ekonomiska frågor om tillväxt och fler jobb, en ny energipolitik och en mer koordinerad invandringspolitik (EPP 2014).

Den andra förloraren 2014 är Alliansen liberaler och demokrater för Europa (ALDE) som backade -2,5 procentenheter, vilket innebär en minskning med 17 mandat. I den gruppen är Folkpartiet medlem och man backade -3,7 procentenheter och förlorade därmed ett mandat. Den andra medlemmen i ALDE, Centerpartiet, gick framåt med en procentenhet och försvarade sitt enda mandat. Ser vi till gruppen som sådan var de stora förlorarna det tyska partiet (Freie Demokratische Partei), det brittiska (Liberal Democrats) samt det italienska partiet (Italia dei Valori) som åkte ur parlamentet. ALDE utsåg den belgiske tidigare premiärministern Guy Verhofstadt till sin kandidat till posten som ordförande i EU-kommissionen och även den liberala gruppen koncentrerade mycket av sin kampanj på ekonomi och frågan om att skapa jobb i Europa (ALDE 2014). Dessutom drev partiet frågan om att frihandelsavtalet mellan EU och USA måste komma tillstånd samt att det behöver satsas på små och medelstora företag, inte minst genom bättre lånevillkor. Partiet ville dessutom se över hur EU hanterar sina ekonomiska resurser.

Den tredje förloraren på EU-nivå var den gröna gruppen som visserligen backade endast marginellt med ca -1 procentenhet men ändå förlorade hela fem mandat. Det gäller dock inte det svenska Miljöpartiet, en av valets vinnare, som gick fram med 4,4 % och fördubblade antalet mandat till fyra. Noteras bör dock att Piratpartiet, som under den förra perioden med sina två mandat tog plats i den Gröna gruppen, fick lämna parlamentet. Därmed är det totala antalet svenska ledamöter i den gröna gruppen oförändrat. De stora förlorarna i den gruppen återfinns i Frankrike (Europe Écologie – Les Verts), samt i Tyskland (Bündnis 90/Die Grünen). Det sistnämnda måste uppfattas som ett stort misslyckande, då partiets kandidat till ordförandeposten var den tyska politikern Ska Keller, vilket rimligen borde ha gett partiet draghjälp. De frågor partiet driver handlar framför allt om en kritik av konsekvenserna av en nyliberal politik som man ställer mot en strategi för ett hållbart samhälle byggt på solidaritet och rättvisa (The European Green Party 2014). Även för de gröna är ekonomi och jobb viktiga frågor, men med betoning på den gröna sektorns potential.

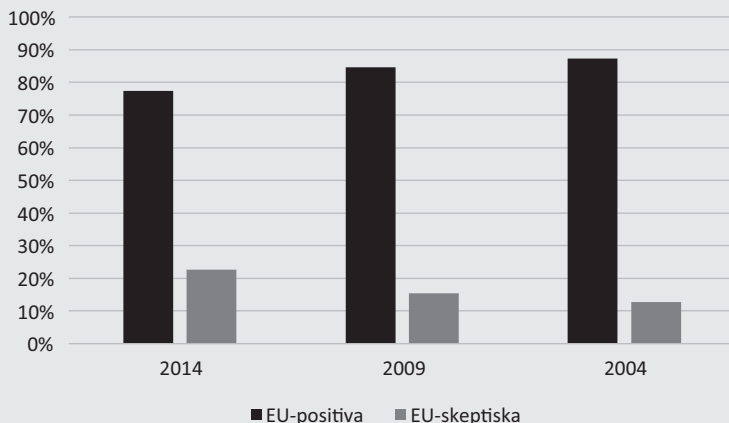
Det socialdemokratiska europeiska socialistpartiet (PES), vilket utgör huvuddelen i gruppen Progressiva förbundet av Socialdemokrater (S&D) i

parlamentet, landar på likartade siffror som efter valet 2009, men minskar ändå med fem mandat. Även de svenska socialdemokraterna stod närmast still i väljarstödet i valet 2014, men representationen från Sverige ökade dock i gruppen, då Feministiskt initiativ valde att ansluta sig till S&D. Även PES utsåg sin kandidat till ordförandeposten, den tyske socialdemokraten Martin Schultz, och inför valet formulerade partiet ett tiopunktsprogram för (vad man menar är) ett nytt Europa. Programmet fokuserar på ekonomi och arbete, men med betoning på en ungdomsgaranti för arbete, lika lön och rimliga minimilöner (PES 2014). Med krav på en ökad social välfärd, jämnare fördelning samt krav på jämställdhet går det att urskilja en vänsterposition jämfört med de övriga stora partierna.

De tre förlorarna i 2014 års val är således de mest EU-positiva partigrupperna i parlamentet. Socialdemokraterna (PES) förlorar visserligen inte så stort stöd, men partiet är heller inte någon vinnare. Är det då de mer EU-kritiska krafterna som är vinnarna? Europeiska vänsterpartiet (EV) – som utgör huvudbeståndsdelen i gruppen Europeiska enade vänstern/Nordisk grön vänster (GUE/NGL) i parlamentet – var ett av de partier som växte i valet. I gruppen ingår svenska Vänsterpartiet, även om man inte är medlem i det Europeiska vänsterpartiet. Det svenska partiet låg i praktiken still i opinionen i valet 2014 och en del i EV:s framgång går i stället att finna i Grekland, där det grekiska radikala vänsterpartiet Syriza har stärkt sin ställning i kölvattnet av den ekonomiska krisen. Det var också från Syriza som den europeiska vänstern hämtade sin kandidat till ordförandeposten i kommissionen, Alexis Tsipras. Partiet är inte fullt lika sammanhållet som de tidigare nämnda partierna och det har också en mer kritisk hållning till åtminstone delar av utvecklingen av EU. Inte minst konsekvenserna av vad man anser vara en nyliberal politik, EMU samt handelsavtalet mellan EU och USA, frågor som också lyftes fram i valrörelsen. Det är dock inte korrekt att definiera partiet som utpräglat EU-kritiskt i paritet med en växande grupp på andra sidan det politiska spektret.

Det är framför allt partier som ingår i grupperna Europeiska konservativa och reformister (ECR), Frihet och direktdemokrati i Europa (EFDD) och de grupplösa (NI) som blir fler vid 2014 års val. Sammantaget ökar dessa tre grupper med 57 mandat. Visserligen handlar det om en mycket brokig samling partier, men ett övergripande tema är kritiken mot mer överstatlighet i EU. I en rad partier kopplas detta också till en mycket främlingsfientlig politisk agenda. Sammantaget aktualiserar det frågan om hur styrkeförhållandena mellan pro-EU och EU-skeptiker har utvecklats över tid. I figur 2 illustreras utvecklingen inom två grupper som lite grovt kan definieras som mer EU-positiva och som mer EU-negativa.

Figur 2 EU-positiva och EU-skeptiska partigrupper i Europaparlamentet (2004-14)

Källa: Bearbetning av data från Europaparlamentet

Notera: I gruppen EU-positiva återfinns Europeiska folkpartiet (EPP), Progressiva förbundet av socialdemokrater och demokrater i Europaparlamentet (S&D), Alliansen liberaler och demokrater för Europa (ALDE), Europeiska enade vänstern/Nordisk grön vänster (GUE/NGL) och De gröna/Europeiska fria alliansen (Gröna/EFA). I gruppen EU-skeptiker återfinns Europeiska konservativa och reformister (ECR), Frihet och direktdemokrati i Europa (EFDD), samt de grupplösa (NI).

Som figur 2 visar har gapet mellan EU-positiva och EU-skeptiska minskat under de två senaste valen. Under hela perioden handlar det om att de skeptiska partierna har stärkt sitt inflytande med ungefär 10 procentenheter, något som också har lyfts fram under eftervalsdiskussionen. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att uppgången trots allt är relativt marginell. Det är fortfarande så att de i grunden EU-positiva partigrupperna är 55 procentenheter större än de EU-skeptiska. Men utvecklingen har naturligtvis betydelse för enskilda länder, vilket i sin tur spiller över på en mer generell diskussion inom EU. Det viktigaste exemplet är givetvis Storbritannien. Av landets 73 mandat återfinns 44 i någon av de mer EU-skeptiska grupperna. Företeelsen är dock inte isolerad enbart till Storbritannien, utan gäller i viss utsträckning även i några av de övriga stora länderna. Vad gäller Polen svarar de EU-skeptiska för 23 av landets 51 mandat, i Frankrikes fall handlar det om 24 av 74 och

i Italiens om 22 av 73. Även om gruppen EU-skeptiska på det hela taget således är relativt liten, är det uppenbart att man i vissa nationella kontexter spelar en avgörande roll.

I den här redogörelsen har partigrupper av vitt skilda slag klumpats ihop, vilket till viss del är lite missvisande (se vidare Vasilopoulou 2013). Den yttersta högern har alltid haft svårt att formera sig i parlamentet. Spelet efter valet 2014 var inget undantag och det handlar nu om tre olika grupper av högerpartier som leder olika formationer med en EU-skeptisk hållning. För det första har vi brittiska Konservativa partiet som i praktiken leder gruppen Europeiska konservativa och reformister (ECR). Gruppen förenas i sin EU-kritik och konservativa hållning, men tillhör inte den yttersta högern när det gäller synen på invandring etc. Den kanske viktigaste partnern i ECR är det polska konservativa partiet Lag och rättvisa (Prawo i Sprawiedliwość) som har 18 mandat i Europaparlamentet. Det bör noteras att efter valet 2014 har gruppen också fått sällskap av det nya tyska partiet Alternativ för Tyskland (AfD) som har sju mandat. Även Dansk folkeparti har anslutit sig till den gruppen och en tolkning är att partiet vill distansera sig från de mer högerextrema krafterna i parlamentet. Bland annat reagerar Dansk folkeparti starkt på att Sverigedemokraterna har fört samtal med franska Nationella fronten (Aftonbladet 2103). Även Sannfinländarna har följt Dansk folkeparti in i ECR, vilket innebär att brittiska Konservativa partiet nu har ett organiserat samarbete med partier som åtminstone med tidigare mått mätt befinner sig på den yttersta högerkanten.

Den andra formationen, gruppen Frihet och direktdemokrati i Europa (EFDD), leds även den av ett brittiskt parti, nämligen Storbritanniens självständighetsparti (UKIP) och dess ledare Nigel Farage, som ökade med 12 mandat i valet i maj. EFDD kollapsade dock redan i oktober 2014, sedan dess lettiska representant hade valt att lämna gruppen, vilket medförde att man inte uppfyllde kraven för att få bilda en gemensam grupp (EurActiv 2014). Ett par dagar senare anslöt sig dock en polsk ledamot från de grupplösa – en avhoppare från det högerradikala Nya högerns kongressparti (KNP) – och säkrade därmed EFDD-gruppens fortlevnad. Vid sidan om UKIP är gruppens kanske viktigaste medlem en av det italienska valets vinnare – Femstjärnerörelsen (M5S). Till EFDD anslöt sig också Sverigedemokraterna, trots att UKIP länge hade stängt dörren med hänvisning till att partiet ansågs ha band till ”radikalhögern” (SVT 2013).

Bland de grupplösa återfinns representanterna för det som bör betraktas som den tredje formationen. Den leds av franska Nationella fronten (FN)

som ökade med hela 21 mandat i valet 2014 och lade därmed beslag på en tredjedel av Frankrikes mandat i Europaparlamentet. Här samsas även andra partier långt ut på högerkanten, som exempelvis holländska Frihetspartiet (PVV), ungerska Jobbik och österrikiska Frihetspartiet (FPÖ).

För tillfället uppgår de grupplösa till knappt 7 procent av Europaparlamentets ledamöter, men det är inte uteslutet att nya grupper kan uppstå under mandatperioden. Utvecklingen inom EFDD visar att situationen kan ändras. Den här redogörelsen visar att de partier vi definierar som EU-skeptiska inte är någon homogen grupp (se vidare Brack 2013), vilket givetvis gör dem svagare än vad figur 2 antyder. Det leder i sin tur till frågan om hur maktbalansen i Europaparlamentet har förändrats i och med valet 2014.

1.3 Förändrad maktbalans i parlamentet?

Europaparlamentet bygger i praktiken på en rad koalitioner och det är balansen mellan dessa som avgör utvecklingen. Koalitionerna kan ta sig lite olika former och de är dessutom mer flexibla under mandatperiodens gång än vad vi är vana vid från nationella parlament. Det har att göra med att Europaparlamentet inte utser regering och att det därmed inte finns ett regeringsunderlag som man måste ta hänsyn till. Koalitionsmönstren blir därför av en annan karaktär än på den nationella nivån och normalt inbegriper koalitionerna ett eller flera av de stora partierna, se tabell 1.

Tabell 1 Typer av koalitioner i Europaparlamentet

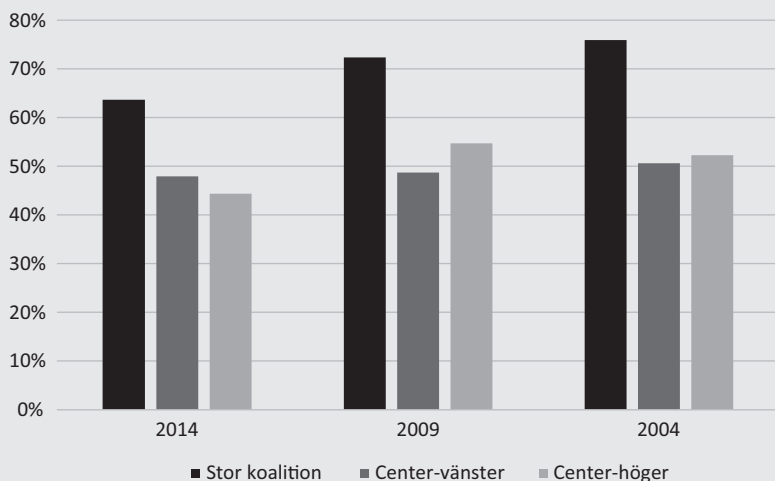
<i>Typ av koalition</i>	<i>Ingående grupper</i>
Stor koalition	EPP, S&D, ALDE
Center-vänsterkoalition	S&D, ALDE, Gröna/EFA, GUE/NGL
Center-högerkoalition	EPP, ALDE, ECR

Även om mycket talar för att det är höger-vänsterdimensionen som är den avgörande i Europaparlamentet (Costello, Thomassen, and Rosema 2012), så har den stora koalitionen varit den vanligaste om vi ser till hur grupperna har röstat mellan 2009-13. Enligt Hix och Højland (2013) har den stora koalitionen har förekommit i hela 70 procent av omröstningarna, medan de andra två koalitionerna har varit aktuella i vardera 15 procent av fallen. Olika politiska frågor gör den ena eller andra konfigurationen av koalitioner

mer aktuell. I en rapport från Jacques Delors Institute (Bertoncini and Kreiling 2013) analyseras till exempel tre olika omröstningar av central betydelse för parlamentet, vilka alla aktualiserar olika typer av koalitioner (se också Hix 2013). Den första rörde det planerade handelsavtalet mellan EU och USA (TTIP) – där det uppfattades som viktigt att parlamentet stod starkt i förhållande till övriga institutioner – och resulterade i att den stora koalitionen formerades. Den andra omröstningen gällde den s.k. sexpacks-överenskommelsen, som handlar om mekanismer för att få stabilitetspakten och budgetdisciplinen att fungera, vilket gjorde att center-högerkoalitionen blev aktuell. Den tredje omröstningen rörde frågor om föräldraledighet, där center-vänsterkoalitionen, trots att den inte hade egen majoritet, vann omröstningen genom att man lyckades locka över tillräckligt många från EPP. Detta illustrerar att det inte är ointressant vilka grupper som samlar en majoritet av parlamentarikerna, även om besluten i de flesta fall fattas med hjälp av en stor koalition.

Ser vi till hur parlamentet har fungerat under förra mandatperioden, har EPP givetvis haft en dominerande roll i egenskap av sin storlek. Samtidigt är det värt att notera att ALDE har haft en central roll då gruppen ingår i

Figur 3 Styrkeförhållande i Europaparlamentet mellan olika koalitioner mellan 2004-14

Källa: Bearbetning av data från Europaparlamentet

samtliga konfigurationer – om EPP och S&D inte är överens så är det ALDE som avgör voteringen. I vissa fall har det inneburit att en center-vänsterkoalition har kunnat bildas. Frågan är då om denna maktbalans kan komma att förändras i det nuvarande parlamentet? Figur 3 (s. 13) redovisar hur majoritetsförhållandena har förändrats efter de tre senaste valen.

Ser vi hur situationen har förändrats från förra mandatperioden kan vi notera hur samtliga typer av koalitioner får en mindre dominerande roll i parlamentet, vilket givetvis beror på att partier som inte ingår i fempartikärnan fick ett ökat stöd i valet 2014. I praktiken handlar det om en försvagning av EPP och ALDE.

Det innebär att vi får ett mer fragmenterat Europaparlament. En stor koalition mellan höger och vänster har fortfarande en klar majoritet i parlamentet, men varken en höger- eller en vänsterkoalition förmår samla över 50 procent av ledamöterna. Viktigt är dock att notera att vänsterkoalitionen nu är något starkare än högerblocket, vilket skulle kunna leda till en förändrad politik. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att många av de partier som ligger utanför fempartikärnan befinner sig på den politiska högerkanten snarare än vänsterkanten, något som talar för att center-högerkoalitionen skulle kunna dominera om man får stöd av delar av andra partigrupper på högern. Det troliga är dock att valresultatet kommer att leda till en ökad förekomst av stora koalitioner. Detta kan i sin tur göra att höger-vänsterdimensionen avmattas, vilket är ett problem om parlamentets verksamhet ska politiseras och det ska göras tydligare att det finns olika alternativ för EU (De Wilde 2011).

Det är möjligen sant att väljare är mer lättroliga när det gäller Europaparlamentsval, men det slående är att parlamentet uppvisar relativt stor stabilitet. Visserligen har center-högerkoalitionen försvagats något och partierna utanför fempartikärnan har vuxit en del, men detta har i grunden inte förändrat förhållandena i parlamentet. Slutsatsen är att vi i det avseendet troligen inte kommer att se några dramatiska förändringar i parlamentets verksamhet, vilket dock inte betyder att allt är som förut. Även om koalitionsspelet kommer att fortsätta på ungefär samma sätt som tidigare, möjligen med undantag för ett ökat antal stora koalitioner, så är det troligt att debatten i parlamentet påverkas av de nya förhållandena. De partigrupper som präglas av olika grad av EU-kritisk hållning växer och det kommer givetvis att resultera i en förskjutning i diskussionen. Det har också att göra med att de EU-kritiska krafterna växer sig relativt starka i vissa länder, vilket innebär att man för hemmaarenan måste visa att man ifrågasätter den federalistiska inriktning som parlamentet ofta intar. Likaså är det troligt att debatten om EU

kommer att förändras på nationell nivå. En allt mer kritisk befolkning som pressar de mer EU-vänliga krafterna kommer att i ökad utsträckning prägla diskussionen om EU:s framtida utveckling. Återigen är det viktigt att påpeka att det gäller mer i vissa länder än i andra.

1.4 Parlamentets ökade inflytande

En av de stora nyheterna i valet 2014 var en fördragsändring som tillkom med Lissabonfördraget och som anger att ”Med hänsyn till valet till Europaparlamentet och efter lämpligt samråd ska Europeiska rådet med kvalificerad majoritet föreslå Europaparlamentet en kandidat till befattningen som kommissionens ordförande” (EU-fördraget Art 17.7). I diskussionerna inför valet var tolkningarna kring den skrivningen ganska skiftande, då den anknyter till en inneboende institutionell konflikt i unionen, dvs. om det är medlemsstaternas regeringar som ska ha den definitiva makten eller Europaparlamentet. Flera regeringsföreträdare tolkar skrivningen som att man visserligen ska ta hänsyn till valet till Europaparlamentet, men att det däremot inte ska vara avgörande för valet av ordförande för kommissionen. Europaparlamentet och majoriteten av partigrupperna tolkade det dock som att valutslaget ska avgöra vem som blir utsedd. Således utsåg fempartikärnan var sin kandidat till posten som kommissionsordförande och drev en kampanj i syfte att få den egna kandidaten vald. Plötsligt fick vi därmed konkreta ansikten på kandidater från fem europeiska partier och även om jämförelsen haltar, så försökte partierna få det att framstå som att valet handlade om vem som skulle bli ”regeringsbildare”, precis som i vilket parlamentariskt system som helst.

Efter valet uppstod en tämligen oklar situation, men parlamentet vann i slutändan den institutionella maktkampen och Jean-Claude Juncker – det vinnande EPP:s kandidat – utsågs till kommissionens ordförande. Mycket talar för att det kan få ganska omfattande konsekvenser för spelet mellan institutionerna (se också Kohler 2014), men framför allt för spelet inom parlamentet (Baldoli et al. 2014). För det första betyder det att möjligheten att göra politisk karriär i EU ökar och att ett uppdrag i Europaparlamentet inte enbart begränsar sig till att vara en trampolin in i nationell politik. För det andra kommer spelet kring de koalitionsbyggen som diskuteras ovan troligen att påverkas, då det kan innebära en tydligare partipolitisering av EU-politiken. Det är inte en orimlig slutsats att det i grunden kommer att påverka de institutionella relationerna inom unionen och därmed påverka karaktären på arbetet inom parlamentet med dess partigrupper och koalitioner. Exakt på vilket sätt och om det kommer att göra skillnad under den kommande mandatperioden är dock för tidigt att säga.

1.5 Slutsatser

Valet till Europaparlamentet 2014 bjöd inte på några stora överraskningar. De större etablerade partigrupperna – i den här analysen definierade som fempartikärnan – behåller på det stora hela initiativet i parlamentet, även om majoritetsförhållandena ändras något i förhållande till den förra mandatperioden då center-högerkoalitionen samlade över 50 procent av mandatet. Valresultatet visar dock att det i första hand var de EU-vänliga partierna på högerkanten som förlorade stöd i det senaste valet. Vänstersidan stärkte därmed sin relativa ställning, men inte så mycket att man fick egen majoritet. Det torde innebära att vi under mandatperioden 2014-2019 får se fler uppgörelser mellan de stora partierna på höger- och vänsterkanten. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att det förhållandet gällde i praktiken även under den förra mandatperioden, då en stor majoritet av besluten i parlamentet byggde på ett samarbete över blockgränsen.

Å andra sidan innebär 2014 års val också något nytt. För det första ökade en ganska disparat samling EU-kritiska partier sitt stöd. De partierna har svårt att samsas inom en och samma grupp och indelas därför i vad som i den här analysen definieras som tre olika formationer. De är till sin karaktär väldigt olika vad gäller historiskt ursprung, ideologiska utgångspunkter och politisk styrka men förenas möjligen i sin kritik av ett allt mer federalt Europa. Men även om den strömningen förstärktes i och med 2014 års val, så utgör den inget hot mot den grundläggande ordningen i parlamentet. Däremot är det möjligt att situationen i vissa enskilda länder kan få betydelse för den övergripande debatten, såväl i parlamentet som i EU som sådan. I vissa länder har EU-kritiska röster stärkts remarkabelt, men på kort sikt kommer det troligen inte att i någon större utsträckning påverka parlamentets arbete.

Ytterligare en förändring som snarare kommer i kölvattnet av valet är parlamentets förstärkta roll i spelet mellan EU-institutionerna. 2014 års val var det första då Europapartierna ställde upp kandidater till posten som ordförande i kommissionen och de fem kontrahenterna möttes i debatter som åtminstone till viss del andades gemensam paneuropeisk valdebatt. Att återgå till den gamla ordningen där kommissionsordföranden utsågs genom ett schackrande mellan regeringsföreträdare bakom lyckta dörrar kommer att vara svårt och i den meningen har också något kvalitativt nytt skett i samband med 2014 års val till Europaparlamentet. Det är ännu en indikation på en pågående process där EU alltmer framträder som ett parlamentariskt politiskt system, med två kamrar och en federal ordning.

Referenser

- Costello, R., Thomassen, J. and Rosema, M. (2012), 'European Parliament Elections and Political Representation: Policy Congruence between Voters and Parties.', *West European Politics*, 35 (6): 1226–48.
- De Wilde, P. (2011), 'No Polity for Old Politics? A Framework for Analyzing the Politicization of European Integration.', *Journal of European Integration*, 33 (5): 559–75.
- EurActive (2014), 'Farage's EFDD Group in Parliament Collapses.' Text. EurActiv | EU News & Policy Debates, across Languages. October 16. <http://www.euractiv.com/sections/eu-elections-2014/farages-efdd-group-parliament-collapses-309244>.
- Hix, S, and Marsh, M. (2007), 'Punishment or Protest? Understanding European Parliament Elections.' *Journal of Politics*, 69 (2): 495–510.
- Hix, S, and Marsh, M. (2011), 'Second-Order Effects plus Pan-European Political Swings: An Analysis of European Parliament Elections across Time.', *Electoral Studies*, 30 (1): 4–15.
- Reif, K. (1997), 'European Elections as Member State Second-Order Elections Revisited.', *European Journal of Political Research*, 31 (1): 115–24.
- Reif, K., and Schmitt, H. (1980), 'Nine Second-Order National Elections: A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results.', *European Journal of Political Research*, 8 (1): 3–45.
- Aftonbladet (2013), *Dansk folkeparti varnar SD*, Aftonbladet på nyhetsplats (2013-11-24) <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article17901131.ab> (hämtat 2014-10-22)
- SVT (2013), *Var finns SD:s europeiska kamrater?*, SVT:s agenda (2013-11-22), <http://www.svt.se/agenda/var-finns-sd-s-europeiska-kamrater> (hämtat 2014-10-22)
- EPP (2014), *Why vote for the political family of the European's peoples party*, Valmanifest till 2014-års Europaparlamentsval, <http://dublin2014.epp.eu/wp-content/uploads/2014/03/EPP-Manifesto-final.pdf> (hämtat 2014-10-22)
- PES (2014), *Towards a new Europe*, Valmanifest till 2014-års Europaparlamentsval, http://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/partyofeuropeansocialists/pages/1/attachments/original/1397230958/110001306_PES_Manifesto_UK.pdf?1397230958 (hämtat 2014-10-22)
- European Green party (2014), *Det gröna gemensamma valmanifestet*, Valmanifest till 2014-års Europaparlamentsval, <http://europeangreens.eu/manifesto/sweden> (hämtat 2014-10-22)

- ALDE (2014), *A Europe that works*, Valmanifest till 2014-års Europaparlamentsval, http://www.aldeparty.eu/sites/eldr/files/news/10204/2014_alde_party_manifesto.pdf (hämtat 2014-10-22)
- Baldoli, R., Gänzle, S. and Shackleton, M. (2014), 'Overthrowing Secrecy The Spitzenkandidaten experiment and a new chance for a European party system', *CEPS Commentary*, available: <http://aei.pitt.edu/id/eprint/53004> [accessed 2014-10-22].
- Bertoncini, Y. and Kreilinger, V. (2013), *What Political Balance of Power in the Next European Parliament?*, Policy paper 102, Notre Europe - Jacques Delors Institute.
- Brack, N. (2013), 'Euroscepticism at the Supranational Level: The Case of the 'Untidy Right' in the European Parliament', *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 51(1), 85-104.
- Hix, S. (2013), 'Why the 2014 European Elections Matter: Ten Key Votes in the 2009–2013 European Parliament.', *European Policy Analysis*, 65 (4): 978–94.
- Hix, S. and Høyland, B. (2013) 'Empowerment of the European Parliament', *Annual Review of Political Science*, 16, 171-189.
- Kohler, M. (2014) 'European Governance and the European Parliament: From Talking Shop to Legislative Powerhouse', *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 52(3), 600-615.
- Vasilopoulou, S. (2013) 'Continuity and Change in the Study of Euroscepticism: Plus ça change?', *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 51(1), 153-168.

2 Det svenska EP-valet

Av Linda Berg

2.1 Inledning

Allt eftersom valresultaten rapporterades in under kvällen den 25 maj 2014 hördes jubel på vissa partiers valvåkor, medan det på andra ställen var en betydligt mer dämpad stämning. Det är en del av demokratins villkor att vi efter val får vinnare och förlorare, men det svenska Europaparlamentsvalet 2014 var extra intressant eftersom utgången på många sätt kan ha påverkats av – och få konsekvenser för – de allmänna valen i september i år. När vi talar om supervalår är det därför inte bara ett enkelt konstaterande att det var ytterligare ett val under samma år. Det som framför allt är viktigt och intressant är hur de olika valen kan tänkas påverkas av varandra. Svenska Europaparlamentsval är också intressanta eftersom de delvis utmanar invanda föreställningar i tidigare forskning när det gäller den här sortens val, och med de särskilda förutsättningar som förelåg under 2014 finns det nu fler möjligheter än tidigare till mer kunskap och vidareutveckling av teorier. Forskning om väljarbeteende i Europaparlamentsval brukar hänvisa till att de valen är att betrakta som så kallade andra rangens nationella val (Reif & Schmitt 1980). Teorin, som ursprungligen är baserad på forskning om amerikanska mellanårsval, har kommit att utvecklas och anpassas till europeiska förutsättningar, med flerpartisystem och val till flera olika nivåer (Jeffery & Hough 2001; Hix & Marsh 2007; Marsh & Mikhaylov 2010). Men den har också väckt en del kritik och ifrågasättande (Hobolt & Wittrock 2011; Dandoy & Schakel 2013).

Grundtanken i teorin om andra rangens nationella val är att alla inblandade – partier, medier och väljare – förväntas bry sig mindre om val till andra politiska nivåer än de nationella. När inte regeringsfrågan står på spel antas de flesta anse att det är ett mindre viktigt val, och att vi därmed bör kunna se vissa specifika mönster: att valdeltagandet är lägre, att stora och regeringsbärande partier gör sämre ifrån sig och att små- och utmanarpartier gör bättre ifrån sig, jämfört med nationella val.

Det finns dessutom en förväntning om att tid ska spela roll, det vill säga vid vilken tidpunkt under en cykel för ett nationellt val som ett så kallat andra rangens val äger rum. Fenomenet att små partier går fram och stora och regeringsbärande partier går tillbaka förväntas vara som störst ju längre bort från ett nationellt val som ett Europaparlamentsval äger rum (Hix & Marsh 2007). Om det äger rum kort tid efter ett nationellt val förväntas regeringspartier göra bättre ifrån sig, vad som i bland kallas för en smekmånadseffekt. Val som inträffar senare i cykeln antas däremot avvika

mer. I synnerhet ungefär halvvägs in i den nationella cykeln antas väljarna i störst utsträckning vara missnöjda och benägna att ”straffa” sittande regering genom att inte rösta på dessa partier i andra val, samtidigt som det då kan vara som svårast för sittande regeringspartier att motivera sina sympatisörer att gå och rösta. *När ett andra rangens val däremot äger rum nära inpå, före ett nationellt val, är det återigen tänkt att regeringspartier ska göra lite bättre ifrån sig (Jeffery & Hough 2001; Hix & Marsh 2011).*

Teorin om andra rangens nationella val har blivit kritiserad i takt med att resultat från såväl regionala val som Europaparlamentsval delvis har visat sig avvika från förväntade mönster på olika sätt. En del av kritiken har dessutom riktat in sig på de teoretiska grundvalarna, framför allt att teorin inte har utvecklats på mikronivå (individnivå) utan bara handlar om vilka övergripande mönster vi förväntas se på aggregerad nivå. Hobolt och Wittrock (2011) menar t.ex. att det kan finnas flera olika förklaringar på individnivå till varför väljare röstar som de gör, och därmed kan det finnas fler än bara en anledning till att vi kan upptäcka de förväntade övergripande mönstren.

Framförallt handlar det om ett ifrågasättande av teorins antagande om att det alltid är den nationella politiken som är utgångspunkten för väljarna, oavsett vilket val det gäller. En alternativ förklaring till att stora och regeringsbärande partier brukar göra sämre ifrån sig kan exempelvis vara att – i alla fall delar av – väljarkåren helt enkelt anser att andra partier har en bättre politik på den nivån, och att vi därför bör ta hänsyn till i vilken utsträckning de partier som kandiderar till dessa nivåer gör det utifrån nationell politik eller inte (Hobolt & Wittrock 2011; Hobolt & Spoon 2012; Dandoy & Schakel 2013). När det handlar om val till Europaparlamentet finns det inte minst i Sverige en relativt stor andel väljare som brukar rösta utifrån grundläggande inställning till den europeiska integrationen, den så kallade EU-dimensionen, snarare än utifrån hur mycket de gillar/ogillar sittande regering (Oscarsson & Holmberg 2010; de Vries, van der Brug et al. 2011).

Det kan även handla om vad väljarna uppfattar som viktiga sakfrågor på en viss nivå. Miljöpartiets framgångar kan exempelvis lika gärna förstås som att många väljare i Sverige ser miljöfrågor som mycket viktiga frågor för Europaparlamentet som en protest mot regeringens nationella politik. Ytterligare ett exempel är Piratpartiets framgångar 2009, vilket Erlingsson och Persson (2011) har kunnat visa inte var en proteströst utan istället återspeglade att deras väljare ansåg att just frågor om integritet och säkerhet på internet var viktiga och något som Europaparlamentet kunde stifta lagar om. Sammantaget handlar det alltså om att nyansera bilden. Europaparlamentsval

kännetecknas till stor del av de mönster som andra rangens val förutspår, men på individnivå kan det finnas en större variation av anledningar till varför väljare röstar som de gör.

Den här texten har sin grund i en presentation vid ett Sieps-seminarium den 28 maj 2014. Syftet är att sammanställa resultaten från presentationen med officiell valstatistik¹ från Europaparlamentsvalet 2014 samt Valu², och diskutera dessa i ljuset av tidigare forskning om andra rangens nationella val samt alternativa förklaringar. Mer fördjupade analyser kommer när den officiella valundersökningen är klar.³

2.2 Ett ökat deltagande

Det som oftast lyfts fram som ett mycket påtagligt exempel på att Europaparlamentsval skulle kunna betraktas som en form av andra rangens val är det låga valdeltagandet. Sedan Sverige gick med i EU 1995 har valdeltagandet legat långt under nivåerna för valdeltagande i riksdagsval. Vid de första tre svenska Europaparlamentsvalen var det bara omkring hälften så många som röstade jämfört med riksdagsvalen (se figur 1, s. 22).

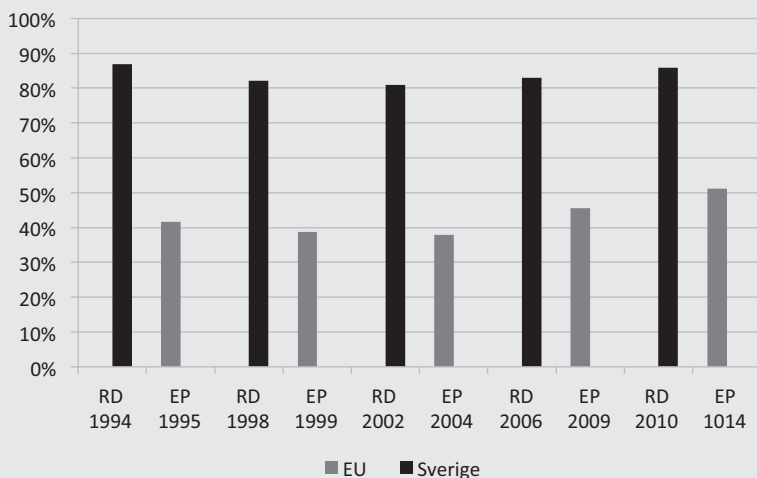
Det som kanske är lite mer oväntat utifrån teorin om andrarangensval är att deltagandet faktiskt har ökat de två senaste valen och i Europaparlamentsvalet 2014 röstade 51,1 procent. Här blir det då intressant att lyfta in frågan om betydelse av det så kallade supervalåret. Flera partier, och inte minst de två största, lade ovanligt mycket resurser på sina kampanjer inför årets Europaparlamentsval (Dawod 2014). Det faktum att det i tid låg så nära ett riksdagsval kan antas ha fungerat som en extra motivation för att försöka få upp andelen röster på det egna partiet och uppnå ett lite bättre resultat än vanligt. Särskilt relevant bör det ha varit för de två stora partierna som annars traditionellt har gjort sämre ifrån sig i Europaparlamentsval. Som vi kommer att diskutera mer nedan hjälpte inte de två största partiernas ökade

¹ All statistik finns tillgänglig på Valmyndighetens hemsida: www.val.se.

² Valu är den vallokalsundersökning som genomförs av Sveriges Television utanför ett urval av vallokaler. I samband med Europaparlamentsvalet 2014 svarade 8 268 väljare vid 95 vallokaler och 40 förtida röstningslokaler på enkäten. Läs mer om Valu, och ladda ner hela deras rapport här: <http://www.svt.se/pejl/om-valu>. Valu bör dock inte blandas ihop med de valundersökningar som Göteborgs universitet ansvarar för. De senare är mer omfattande undersökningar som genomförs på ett representativt urval av svenska befolkningen, dvs även icke-röstare.

³ Valforskningsprogrammet vid Göteborgs universitet har genomfört undersökningar av ett representativt urval av den svenska befolkningen vid varje val (inklusive folkomröstningar) sedan 1956. Undersökningarna genomförs i samarbete med SCB och redovisas i form av en stor mängd publikationer, från böcker på svenska till internationella forskningsartiklar. Boken om det senaste Europaparlamentsvalet heter Väljarbeteende i Europaparlamentsval, red Oscarsson & Holmberg, 2010. Läs mer på: <http://www.valforskning.pol.gu.se/>

Figur 1 Valdeltagande i svenska val till Europaparlamentet respektive Sveriges riksdag, Sverige 1994-2014 (procent)

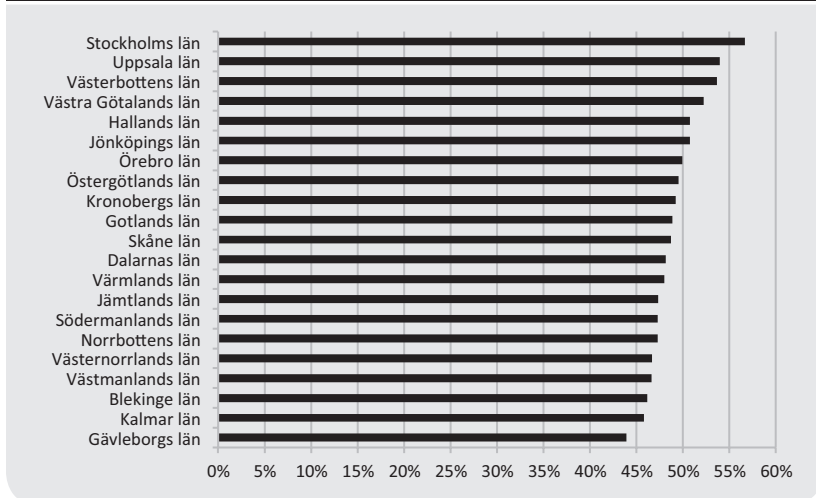

Källa: Valmyndigheten

satsningar, men den sammantaget större satsningen kan ha bidragit till en generellt högre deltagarnivå. Andra orsaker som kan förväntas bidra till att fler röstar är nya partier som kan attrahera nya väljargrupper (Erlingsson & Persson 2011). Med mycket mobilisering och medieuppmärksamhet kring såväl Feministiskt initiativ som Sverigedemokraterna är det också troligt att även det kan ha bidragit till ett högre valdeltagande. Men även om det skulle stämma, är det inte lika självklart ett stöd för teorin om andra rangens val. Om det som i fallet med Piratpartiets väljare är en stor andel som har röstat på något av de partierna på grund av de frågor de vill driva i Europaparlamentet, så handlar det snarare om sakpolitik än protest-/missnöjesröstning. Men troligen är variationen på individnivå stor. Skälen för att rösta är en fråga som vi kommer att studera närmare när datamängderna från valundersökningarna finns tillgängliga.

En annan aspekt av valdeltagande handlar om den geografiska variationen över landet. I figur 2 syns att det är ganska stora skillnader. Störst andel röstade i Stockholms län (56,7 procent) medan bara 43,9 procent deltog i Gävleborgs län.

Figur 2 Valdeltagande i det svenska valet till Europaparlamentet 2014, per län (procent)

Källa: Valmyndigheten

Ännu större skillnader blir det om vi bryter ner siffrorna på kommunnivå. Det var nästan dubbelt så många som röstade i de fem kommuner i landet som hade högst valdeltagande (se tabell 1, s. 24) jämfört med de fem kommuner som hade lägst valdeltagande. Den mest extrema jämförelsen är den mellan Danderyd (69 procent) och Haparanda (34 procent). Ur ett demokratiskt perspektiv är det naturligtvis inte bra med så här stora skillnader i deltagande, och det är ännu mer problematiskt när skillnaderna i huvudsak är bestående över tid (Oscarsson & Holmberg 2010).

De kommuner där flest invånare brukar rösta i Europaparlamentsval är framförallt välbärgade storstads- eller universitetsområden, medan de lägsta deltagandepoängen i större utsträckning brukar återfinnas i landets mer nordliga delar och/eller i mindre landsbygdskommuner. Skillnaderna mellan storstad och landsbygd samt mellan de norra och de södra delarna i Sverige har dessutom länge även återspeglats i allmänna attityder till EU och det svenska EU-medlemskapet (Berg & Lindahl 2011), och präglade även de geografiska skillnaderna i samband med folkomröstningen 1994 (Gilljam & Holmberg 1996). Med så stora skillnader i valdeltagande blir representativiteten av olika åsikter och uppfattningar hos svenska folket sämre.

Tabell 1 Kommuner med högst och lägst valdeltagande i Europaparlamentsvalet 2014

<i>Högst</i>	<i>Lägst</i>
Danderyd 69 %	Haparanda 34 %
Lidingö 64 %	Eda 35 %
Lund 64 %	Bjuv 36 %
Lomma 63 %	Gällivare 36 %
Täby 62 %	Kiruna 37 %

Källa: Valmyndigheten

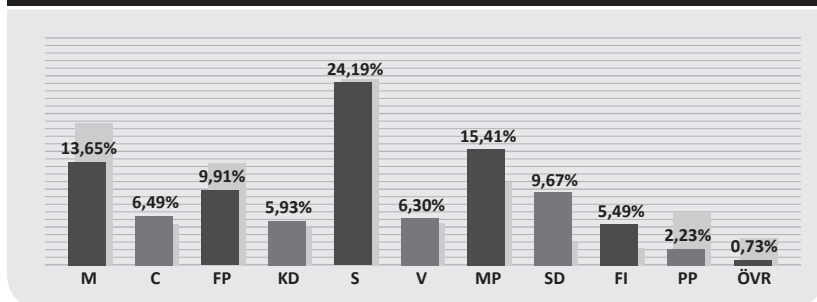
2.3 Väljarna beslutade sig senare

När vi går över till frågan om val av parti istället för valdeltagande, kan en första iakttagelse göras när det gäller hur nära inpå valdagen som väljarna bestämmer sig för vilket parti de ska rösta på. Mönstret är att väljarna brukar bestämma sig betydligt senare för vilket parti de ska rösta på i Europaparlamentsval jämfört med i val till riksdagen (Oscarsson & Holmberg 2010). Även i vallokalsundersökningarna (Valu) är skillnaden mellan valen markant. Omkring 30 procent brukar svara att de bestämde sig för vilket parti de skulle rösta på så sent som samma dag (eller den senaste veckan) när frågan ställs i samband med riksdagsval, medan 40-45 procent ger samma svar i samband med Europaparlamentsval (Valu 2014). Det stämmer ganska väl med förväntningar på ett andra rangens val att väljare också bestämmer sig senare. Men vi behöver också undersöka närmare om det verkligen är så att alla som bestämmer sig sent gör det på grund av att de tycker att valet är mindre viktigt eller om det finns andra orsaker också. Exempelvis att kampanjerna startar mycket senare och är kortare, vilket kan bidra till att besluten fattas närmare i tid. Mönstret blir förstås detsamma, men vi får en mer detaljerad och nyanserad bild av hur väljarna resonerar.

I Valmyndighetens grafik (Figur 3) syns hur stor procentandel de olika partierna fick i valet 2014. De grå staplarna bakom varje parti visar hur stor andel röster partiet fick i Europaparlamentsvalet 2009 och beskriver således vilka partier som har gått framåt respektive bakåt.

Europaparlamentsvalets vinnare blev bland andra Miljöpartiet som gick fram och blev andra största parti, samt Sverigedemokraterna och Feministiskt

Figur 3 Valresultatet i Europaparlamentsvalet 2014 (procent)

Källa: Valmyndigheten

Initiativ som båda kom in i parlamentet (och fick fyra respektive ett mandat vardera). Sämst gick det för Moderaterna som bara fick 13,65 procent, ett historiskt lågt resultat. Men även Folkpartiet, som brukar vara starka i Europaparlamentsval, tappade flera procentenheter mot 2009 års resultat. Även Piratpartiet tappade många väljare och därmed de två mandat de fick 2009. På så vis följer de Junilistans mönster av att vara ett nytt utmanarparti som kommer in med stor medvind men har svårt att på nytt mobilisera sina väljare. Socialdemokraterna lyckades inte i föresatsen att öka sin röstandel, men tappade å andra sidan inte mer än tiondelar jämfört med 2009. Centerpartiet, Kristdemokraterna och Vänsterpartiet gick alla fram med någon procentandel.

Geografiskt finns det vissa mönster även vad gäller val av parti. Exempelvis är Sverigedemokraterna starka på landsbygd och mindre orter och särskilt i södra Sverige, men de vann även röstandelar längre norrut. Miljöpartiet och FI är starkast i storstäderna och i universitetsorter. Särskilt Stockholm skiljer ut sig genom att Miljöpartiet där blev största parti och FI blev dubbelt så stort som SD, samtidigt som Moderaterna tappade som mest i huvudstaden. Även Vänsterpartiet har presterat lite bättre i storstäderna. KD är starkast i Jönköpings län, SD i Blekinge och C på Gotland. I övrigt ser de regionala skillnaderna ut ungefär som vid tidigare val, mer rött norröver och mer blått söderöver.

Om vi istället jämför med riksdagsvalet 2010 blir skillnaderna mer markanta. Då ser vi tydligare att de övergripande resultaten stämmer ganska väl med teorin om andra rangens val. De stora partierna får klart sämre resultat medan flera av de små gör bättre ifrån sig. Ser vi till hur kraftigt både Moderaterna och även Folkpartiet har backat i årets Europaparlamentsval skulle det vara

möjligt att tolka som en indikation till stöd för teorin, dvs. att missnöje med regeringens politik på nationell nivå skulle kunna leda till att väljarna straffar dem i ett andra rangens val. Men samtidigt finns det en hel del andra saker som vi behöver ta hänsyn till och undersöka vidare innan vi kan avgöra huruvida det är mest rimligt att det är teorin om andra rangens nationella val som bäst förklarar valutgången.

En sådan faktor är valcykeleffekten. Regeringspartier förväntas inte bli straffade lika hårt när ett andra rangens val äger rum nära ett nationellt val, vilket inte riktigt stämmer helt med det svenska resultatet. Alternativt skulle det eventuellt kunna ses som överensstämmande med att allianspartierna under relativt lång tid har legat sämre till i opinionen, och att det därmed kan tolkas som ett tecken på att nästa regering blir rödgrön. Men även om vi i dag vet hur det gick i riksdagsvalet den 14 september, bör vi komma ihåg att även Socialdemokraterna gjorde dåligt ifrån sig i valet till Europaparlamentet (även om deras nedgång var mindre).

Vi bör också komma ihåg att svenska väljare sedan 1970-talet har blivit allt mer benägna att röstdela, dvs. välja olika partier vid val till olika politiska nivåer. Omkring en fjärdedel av alla väljare röstar exempelvis på olika partier i val till kommunfullmäktige och riksdag (Berg & Oscarsson 2013). Enligt Valus mätningar har över 30 procent röstat olika i Europaparlamentsval och riksdagsval i de senaste valen (Valu 2014). Det är därför inte självklart att svenska väljare skulle rösta mer i linje med nationella preferenser bara för att ett val till Europaparlamentet inträffar nära i tid. En viss indikation kan vi dock få med hjälp av Valus mätningar.

Vissa partier verkar ha sympatisörer som är mer stabila mellan val, i alla fall när de får svara på vad de skulle ha röstat på om det var riksdagsval samma dag som Europaparlamentsvalet ägde rum. De som svarade att de skulle ha röstat på Piratpartiet, Sverigedemokraterna och Miljöpartiet om det var riksdagsval idag, röstade i störst utsträckning också på dessa partier i Europaparlamentsvalet. Resultaten bör tas med en nypa salt eftersom det dels handlar om ett riksdagsval som ännu inte har ägt rum och dels, framförallt för Piratpartiet, avser en låg andel svarande. Mer intressant är kanske att endast 55 procent av de som tänkte sig rösta på Moderaterna om det var riksdagsval också valde att rösta på dem i Europaparlamentsvalet. Det tyder återigen på att det kan finnas fler orsaker än missnöje med nationell politik bakom val av annat parti i Europaparlamentsval. Även Vänsterpartiets och Folkpartiets riksdagssympatisörer valde i något högre utsträckning än andra partiers sympatisörer att rösta på ett annat parti i Europaparlamentsvalet.

Tabell 2 Från partipreferens om riksdagsval till partival i i Europaparlamentsvalet 2014

<i>Partival i Europaparlamentsvalet 2014</i>														
<i>Parti om riksdagsval idag</i>		V	S	MP	C	FP	KD	M	PP	SD	FI	Övr	Summa procent	Antal personer
	V	60	6	15	0	1	0	0	2	1	14	0	~100	910
	S	4	72	12	1	3	1	1	2	2	3	0	~100	2235
	MP	1	3	80	1	2	1	0	3	0	8	0	~100	962
	C	0	1	9	74	4	3	3	3	1	1	0	~100	348
	FP	1	2	7	6	65	7	6	2	1	2	0	~100	543
	KD	0	4	6	5	7	70	4	1	1	1	1	~100	281
	M	0	2	8	8	16	7	55	1	1	1	0	~100	1417
	PP	0	0	2	0	2	0	0	95	2	0	0	~100	59
	SD	1	5	2	1	2	3	2	1	82	1	1	~100	552
	FI	4	3	13	1	3	0	1	1	0	73	0	~100	463
	Övr	4	10	6	1	8	5	0	5	10	3	47	~100	78

2.4 EU-dimensionen allt viktigare?

Som nämnts ovan har svenska Europaparlamentsval traditionellt präglats av att en hög andel väljare har valt parti utifrån åsikter om det svenska medlemskapet i EU (Oscarsson & Holmberg 2010). Det finns dessutom forskning baserad på andra länder i Europa som också pekar på att allt kanske inte handlar om nationell politik, i varje fall inte för alla väljare (Hobolt & Spoon 2012). I Sverige har framförallt de tidiga svenska Europaparlamentsvalen utmärkt sig genom att uppvisa tydliga effekter av den så kallade EU-dimensionen, vilket innebar att det för många väljare spelade stor roll vid val av parti om partiet var positivt eller negativt till det svenska EU-medlemskapet (eller EU i allmänhet). Naturligtvis är det möjligt att diskutera hur demokratiskt rimligt det är att en fråga som huruvida Sverige ska begära utträde ur EU eller införa euron som valuta påverkar vilka ledamöter vi röstar in i Europaparlamentet, när dessa frågor beslutas i Sveriges riksdag. Men det är i alla fall inte svensk inrikespolitik som avgör, i motsats till vad teorin om andra rangens val säger. När därför flera partier i Europaparlamentsvalet 2014 lyfte frågan om medlemskap och relationen till EU i sina kampanjer, är det möjligt att det innebär att EU-dimensionen framöver kommer att få ökad betydelse. Det kan i sammanhanget också vara på sin plats att påminna om att även om vi de senaste åren har sett en viss minskning av stödet för det svenska EU-

Tabell 3 Betydelse av olika skäl för val av parti i Europaparlamentsvalet 2014

	V	S	MP	C	FP	KD	M	PP	SD	FI	Övr	Samtliga
<i>Partiernas politik i EU-frågor</i>	47	35	54	44	47	36	38	66	46	48	58	45
<i>Partiernas insatser i svensk politik</i>	48	43	30	22	22	27	42	25	46	45	38	37
<i>Gammal vana/ lojalitet med mitt parti</i>	14	17	4	6	7	9	17	5	13	4	10	11
<i>Kandidaternas namn på valsedeln</i>	9	17	16	21	34	41	20	8	11	19	20	19

Källa: Valu 2014. Svaren visar andel personer som angett ”mycket stor betydelse” för vart och ett av skälen.

medlemskapet (från toppnoteringar på 53 procent för och 23 emot år 2010, till 43 procent för och 27 emot år 2014), så bromsade opinionsfallet upp redan under 2013, och andelen positiva har legat stabilt över andelen negativa sedan början av 2000-talet (Holmberg 2014).

De personer som svarade på Valus enkät angav alternativet ”partiernas politik i EU-frågor” som det viktigaste skälet till hur de hade röstat (”mycket stor betydelse”) (se tabell 3). Här finns dock en viss variation mellan partierna: högst andel har Piratpartiets och Miljöpartiets väljare, medan andelen är lägst bland Kristdemokraternas och Socialdemokraternas väljare. Förutom de generella reservationerna gällande representativitet och (i PP:s fall) låg svarsfrekvens, är det intressant att jämföra samma väljargrupperns svar när det gäller betydelsen av insatser i svensk politik. Det är bara socialdemokratiska och moderata sympatisörer som tillmäter insatser i nationell politik större betydelse än partiets politik i EU-frågor. Det är också dessa partiets väljare som i hög utsträckning uppger att de röstar av lojalitet eller gammal vana. Det här pekar på intressanta möjliga variationer på individnivå när det gäller i vilken utsträckning vi kan förvänta oss inslag av andra rangens nationella val jämfört med exempelvis betydelsen av EU-dimensionen.

Att enskilda kandidater på valsedeln har haft mycket stor betydelse för val av parti hittar vi inte särskilt förvånande främst bland Kristdemokraternas och Folkpartiets väljare. Båda dessa partier hade under valrörelsen starka

kandidater med tydliga personkampanjer (Lars Adaktusson respektive Marit Paulsen). Det är också KD:s och FP:s väljare som i högst utsträckning har personröstat (Kristdemokraternas 59,8 procent respektive Folkpartiets 62,6 procent), och det är också de partiernas toppnamn som har fått majoriteten av personkryssen (Valmyndigheten).

Ytterligare en sak att studera närmare är frågan om vad som egentligen avses med ”EU-frågor” och framförallt vad olika väljare menar när de anger det alternativet, som t.ex. i tabell 3. För vissa kan det handla om själva medlemskapet eller åsikter om EU i allmänhet, medan det för andra kan handla om den politik och de sakfrågor som det valda partiets ledamöter avser att arbeta för i Europaparlamentet. I Valus enkäter listas även en stor andel sakfrågor eller politikområden där de svarande får möjlighet att ange hur stor betydelse frågorna har för val av parti i Europaparlamentsvalet. Spannet är stort, det finns frågor om stort och smått, från sådant som fred i Europa till matkvalitet och rovdjurspolitik. När den andel som svarat ”mycket stor betydelse” listas hamnar Freden i Europa (59 procent), Miljön (53 procent) och demokratin i EU (51 procent) högst (Valu 2014). Det är frågor som antingen passar in på en generell EU-dimension (demokratin i EU) eller på politikområden som faktiskt Europaparlamentet har beslutsmyndighet över (miljön). Samtidigt finns även uppenbart nationella frågor – eller frågor där det främst fortfarande är medlemsstaterna som har ansvaret – med på listan. Vissa sådana frågor hamnar också högt, exempelvis den sociala välfärden. Återigen är det troligt att vi vid närmare studier kommer att finna ganska stor variation när det gäller hur mycket av det individuella ställningstagandet som påverkas av nationell politik och hur mycket som påverkas av EU.

Vid 2009 års val till Europaparlamentet minskade andelen väljare som uppgav att frågor som rörde gilla/ogilla EU var viktiga skäl för hur de röstade (Oscarsson & Holmberg 2010). En möjlig tolkning av det var att vi kanske gick mer mot att nationella frågor blivit viktigare. En alternativ tolkning var att det, åtminstone för vissa väljare, snarare handlade om val av parti utifrån vilka sakfrågor som var viktiga. Ett stöd för den senare tolkningen är att de frågor som nämnades av flest väljare som skäl för val av parti 2009 var miljö (48 procent), integritet och säkerhet på internet (19 procent) samt sysselsättning (14 procent). På samma öppna fråga i valundersökningen i samband med riksdagsvalet 2010 blev svaren istället välfärd/sjukvård (37 procent), sysselsättning (31 procent) och utbildning (26 procent). Särskilt i ljuset av framgångarna för Miljöpartiet respektive Piratpartiet som hade drivit valkampanj kring i just dessa frågor är det svårt att hävda att alla väljare skulle ha röstat utifrån nationell politik.

2.5 Partival bland olika grupper

I den här rapportens avslutande del presenteras ett antal skillnader mellan olika samhällsgruppers partipreferenser i samband med Europaparlamentsval. Vi kan börja med att konstatera att partierna har olika andel sympatisörer i väljargrupperna och att mönstret är någorlunda gemensamt för riksdagsval och Europaparlamentsval. Det är ovanligt att ett parti plötsligt får en stor mängd röster från en helt annan socioekonomisk grupp än där man vanligtvis har huvuddelen av sina sympatisörer. För de flesta väljare finns det ett visst antal partier som uppfattas som möjliga att rösta på, och det är bland dessa som de flesta väljer när det är dags för val. På aggregerad nivå kan mönstren ändå skilja sig åt och en bidragande orsak är bland annat att valdeltagande är mycket lägre i Europaparlamentsval än i riksdagsval. Nya utmanarpartier kan även locka över väljare från andra partiers traditionella väljargrupper och även det är mer vanligt i Europaparlamentsval än i nationella val (de Vries, van der Brug et al. 2011; Hobolt & Spoon 2012).

Med hjälp av Valu kan vi få en uppfattning om i vilka grupper de olika partierna har sina största stödbaser. Vi börjar, i tabell 4, med att undersöka skillnader i hur män och kvinnor röstar. Även om det är ganska jämnt för flertalet partier finns det ändå ett par skillnader som är värda att notera (givetvis med reservation för att det precis som ovan handlar om oviktade siffror som inte är baserade på ett representativt urval). I Valus undersökning har kvinnor i högre utsträckning än män valt att rösta på Miljöpartiet och Feministiskt initiativ, medan det är fler män än kvinnor som har röstat på Moderaterna och Sverigedemokraterna.

Tabell 4 Val av parti i Europaparlamentsvalet 2014, utifrån kön och ålder (procent)

	<i>V</i>	<i>S</i>	<i>MP</i>	<i>C</i>	<i>FP</i>	<i>KD</i>	<i>M</i>	<i>PP</i>	<i>SD</i>	<i>FI</i>	<i>Övr</i>	<i>Summa procent</i>	<i>Antal personer</i>
<i>Kvinna</i>	8	22	21	6	10	5	9	1	5	12	1	~100	4010
<i>Man</i>	9	23	16	6	9	5	13	4	9	4	1	~100	3819
<i>18-21</i>	8	15	23	7	6	2	8	6	6	18	0	~100	377
<i>22-30</i>	9	15	24	6	6	3	8	6	7	17	1	~100	1288
<i>31-50</i>	8	19	23	8	8	4	10	3	7	8	1	~100	2543
<i>51-64</i>	13	26	17	5	10	5	11	1	7	5	1	~100	1843
<i>65+</i>	5	30	10	6	14	9	15	0	7	4	1	~100	1927

Källa: Valu 2014.

Ser vi till ålder är det också påtagligt att det framförallt är yngre väljargrupper som röstar på Miljöpartiet och Feministiskt initiativ, medan de äldre väljarna – särskilt pensionärer – i högre utsträckning röstar på de traditionella partierna. Det är bland de senare som Socialdemokraterna och Moderaterna får mest stöd. Men det finns också partier där det inte finns några större åldersskillnader, exempelvis Centerpartiet och Sverigedemokraterna.

När det gäller partiernas sympatisörers självplacering på vänsterhögerskalan är mönstret huvudsakligen det förväntade. Vänsterpartiets, Socialdemokraternas och Miljöpartiets väljare placerar sig huvudsakligen till vänster, medan Centerns, Folkpartiets, Kristdemokraternas och Moderaternas väljare placerar sig till höger. Omkring en fjärdedel av Miljöpartiets, Centerns, Folkpartiets och Kristdemokraternas väljare ser sig som mittenväljare, medan Moderaternas väljare är mer tydligt till höger och Vänsterpartiets väljare mer klart till vänster. Störst bredd över vänsterhögerskalan återfanns hos Piratpartiets väljare. Sverigedemokraternas väljare har störst andel i mitten (40 procent), men väger i övrigt mer åt höger än vänster. Feministiskt initiativs väljare placerar sig själva tydligt till vänster.

På frågor om förtroende för politiker och nöjdhet med demokratin i Sverige respektive EU skiljer Sverigedemokraternas väljare ut sig mest genom att ha lägst förtroende för politiker och vara minst nöjda med demokratin. Ser vi till utbildningsskillnader är mönstret att de med högre utbildning (universitet) i större utsträckning än andra röstar på Miljöpartiet, Folkpartiet och Feministiskt Initiativ, medan de med lägre utbildningsnivå i högre grad än andra röstar på Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna (Valu 2014).

Även om vissa partier verkar locka väljare från ett brett spektrum av grupper, kön, ålder och utbildning är det uppenbart att det för vissa andra partier finns en tydligt identifierbar bas av väljare där de har sina främsta sympatisörer. I samband med Europaparlamentsvalet 2014 tyder resultaten av Valu på att Miljöpartiet och Feministiskt initiativ har lyckats att mobilisera yngre, välutbildade kvinnor som bor i storstad. Sverigedemokraterna verkar ha lockat en större andel män med något lägre utbildningsnivå, lågt förtroende för det politiska systemet och boende i mindre orter eller landsbygd. De traditionella partierna, och särskilt de två största, förefaller ha haft svårt att locka yngre väljare, och för Moderaterna verkar det även handla om ett påtagligt tapp av kvinnliga väljare.

2.6 Slutsatser

2014 års Europaparlamentsval var ovanligt spännande. Med närheten till riksdagsvalet i september, och mot bakgrund av att Sverige tidigare har utmärkt sig genom att åsikter om det svenska medlemskapet i EU har spelat roll för hur väljarna har röstat, innebär valet goda möjligheter till fördjupade analyser, mer kunskap och teoriutveckling. Det kommer huvudsakligen att ske med hjälp av de valundersökningar som genomfördes i samband med valen i maj och september. Men även med hjälp av den officiella valstatistiken och Valu är det möjligt peka på ett antal intressanta resultat som är värda att analysera vidare framöver.

Flera av resultaten pekar på behovet av att vidareutveckla och delvis ifrågasätta teorin om andra rangens nationella val. Även om vi finner delar av de förväntade mönstren på aggregerad nivå (exempelvis lägre valdeltagande, att stora regeringsbärande partier gör sämre ifrån sig och att små och utmanarpartier gör bättre ifrån sig jämfört med i nationella val) så finns även andra viktiga aspekter. Till sådant som kräver fördjupad analys, hör att valdeltagandet för andra gången ökade rejält.

Andra viktiga aspekter handlar om att vi bättre behöver förstå skälen till varför väljarna röstade som de gjorde. Resultaten från Valu indikerar att det för många väljare var EU-frågor, snarare än nationell politik, som var viktigast för val av parti. Samtidigt var variationen mellan partierna stor och inte minst de två stora partiernas väljare svarade i högre utsträckning att den nationella politiken var betydelsefull för deras val av parti. Det är troligt att vi kommer att finna en relativt stor variation på individnivå när det gäller partival, där vissa skäl kan ligga väl i linje med teorin om andra rangens val medan andra kanske snarare hänger samman med den i Sverige ganska starka EU-dimensionen (för och emot EU). Ytterligare skäl kanske snarare handlar om den politik och de sakfrågor som det valda partiet (och/eller dess kandidater) har sagt sig vilja arbeta för på plats i Europaparlamentet.

Med tanke på supervalåret blir det dessutom extra spännande att framöver analysera skillnaderna mellan väljare som röstade på olika partier i valen till Europaparlamentet och riksdagen och att granska vilka orsaker de själva anger till varför de valde att rösta som de gjorde. Oavsett resultaten kommer det att ge oss ökad kunskap om hur väljare resonerar och agerar i samband med Europaparlamentsval.

Referenser

- Berg, Linda & Rutger Lindahl (2011) "Västsvenskarna och omvärlden". *Västsvensk demokrati i tid och rum*. L. Nilsson. Göteborg, SOM-Institutet.
- Berg, Linda & Henrik Oscarsson (2013) "Sweden: from mid-term county council elections to concurrent elections". *Regional and National Elections in Western Europe. Territoriality of the Vote in Thirteen Countries*. R. Dandoy and A. H. Schakel. London Palgrave MacMillan.
- Dandoy, Regis & Arjan H. Schakel, Eds. (2013) *Regional and National Elections in Western Europe. Territoriality of the Vote in Thirteen Countries* Basingstoke, Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Dawod, Nivette (2014) "Så mycket pengar satsar partierna inför valet." *Aftonbladet* 2014-04-15.
- de Vries, Catherine E., Wouter van der Brug, et al. (2011) "Individual and contextual variation in EU issue voting: The role of political information." *Electoral Studies* 30(1): 16–28.
- Erlingsson, Gissur Ó. & Mikael Persson (2011) "The Swedish Pirate Party and the 2009 European Parliament Election: Protest or Issue Voting?" *Politics* 31: 121-128.
- Gilljam, Mikael & Sören Holmberg, Eds. (1996) *Ett knappt ja till EU. Väljarna och folkomröstningen 1994*. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Hix, Simon & Michael Marsh (2007) "Punishment or protest? understanding European parliament elections." *Journal of Politics* 69(2): 495-510.
- Hix, Simon & Michael Marsh (2011) "Second-order effects plus pan-European political swings: An analysis of European Parliament elections across time." *Electoral Studies* 30: 4-15.
- Hobolt, Sara B. & Jae-Jae Spoon (2012) "Motivating the European voter: Parties, issues and campaigns in European Parliament elections." *European journal of Political Research* 51(6): 701–727.
- Hobolt, Sara B. & Jill Wittrock (2011) "The second-order election model revisited: An experimental test of vote choices in European Parliament elections." *Electoral Studies* 30(1): 29-40.
- Holmberg, Sören (2014) *Opinionsfallet för EU bromsar upp*. Stockholm: Svenska institutet för europapolitiska studier (Sieps).
- Jeffery, Charlie & Dan Hough (2001) "The electoral cycle and multi-level voting in Germany." *German Politics* 10(2): 73-98.
- Marsh, Michael & Slava Mikhaylov (2010) "European Parliament elections and EU governance." *Living Reviews in European Governance* 5(4).
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg, Eds. (2010) *Väljarbeteende i Europaval*. Göteborg: Göteborgs universitet.

- Reif, Karlheinz & Hermann Schmitt (1980) "Nine Second-order National Elections - A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results." *European Journal of Political Research* 8: 3-44.
- Valu (2014) "SVT:s vallokalundersökning EUP-valet 2014." from http://www.svt.se/nyheter/val2014/article2075079.svt/binary/ValuResultat_EUval_PK_resultat_v01.pdf.

3 Förändringar på flera plan: en efterskrift

Av Jakob Lewander

Resultatet av 2014 års val till Europaparlamentet ledde till stora förändringar i parlamentets politiska sammansättning och förändrade även förutsättningarna för det framtida politiska arbetet. Men samtidigt som parlamentets makt har stärkts, blev väljarnas motstånd mot ökad makt till EU:s institutioner tydligt.

I Sverige ökade valdeltagandet från 45,43 procent till 51 procent medan EU-snittet har minskat kontinuerligt sedan 1979 och 2014 nådde en bottennotering på 42,54 procent. I 18 av EU:s 28 medlemsländer sjönk valdeltagandet. De länder där deltagandet ökade var Sverige, Finland, Nederländerna, Litauen, Tyskland, Frankrike, Grekland, Rumänien, Kroatien och Storbritannien.

3.1 Kritikernas positioner stärktes

Valutgången i Sverige präglades av stora framgångar för Sverigedemokraterna, Miljöpartiet och Feministiskt initiativ samt en kraftig tillbakagång för Moderaterna, Folkpartiet och Piratpartiet, där det sistnämnda förlorade sina två mandat. Såväl Moderaternas tapp som Sverigedemokraternas framgångar kan i efterhand också ses som en föraning inför riksdagsvalet i september.

De EU-kritiska partierna stärkte sina positioner markant i Europaparlamentet, vilket blev tydligt i tre partigrupper: Europeiska konservativa och reformister (ECR), Frihet och direktdemokrati i Europa (EFDD) och Grupplösa (NI). I Sveriges fall manifesterades detta i Sverigedemokraternas starka framgång som gav partiet 9,67 procent, två mandat och en plats i EFDD-gruppen, en ideologiskt sett brokig grupp dominerad av Storbritanniens självständighetsparti (UKIP) och italienska Femstjärnerörelsen (M5S).

Dansk folkeparti och Sannfinländarna lämnade i sin tur EFDD för ECR-gruppen, en grupp ledd av brittiska Konservativa partiet som tidigare hade lämnat den stora center-högergruppen EPP. Dansk folkeparti blev för övrigt Danmarks största parti i EP-valet. Franska Nationella fronten lyckades inte bli del av någon grupp trots att man ökade med 21 mandat. Det anmärkningsvärda i detta är att EU-kritiska partier av skilda slag nu återfinns i tre olika grupper, och där det konservativa brittiska regeringspartiet nu delar partigrupp med Dansk folkeparti och Sannfinländarna, partier som har beslagits med såväl populism som nationalism och främlingsfientlighet.

Motståndet mot EU som problemlösande institution har således växt, till förmån för partier som förordar en återgång till nationellt orienterade lösningar. Av de traditionella partigrupperingarna i Europaparlamentet gick den starka kärnan av center-höger och kristdemokrater kraftigast tillbaka (-6,6 procent). Även Alliansen liberaler och demokrater för Europa (ALDE) backade medan Progressiva förbundet av socialdemokrater i Europaparlamentet (S&D) låg i stort sett still. Vänsterpartierna gick genomgående framåt, men störst framgång hade konservativa, reaktionära, invandringskritiska och EU-skeptiska partier. Ökningen bland partier på hela skalan av EU-reformism, EU-skepticism och EU-motstånd påverkar dock inte lagstiftningsarbetet i någon högre utsträckning, eftersom verksamheten i Europaparlamentet drivs av koalitionsbyggen med S&D och/eller EPP som bas. En förändring gentemot tidigare år är dock att den enda konstellation som nu kan samla en majoritet är en stor koalition mellan S&D, ALDE och EPP. Detta kommer att skjuta politiken mot mitten samtidigt som ytterlighetspartierna växer kraftigt. Dock visar studier att den stora koalitionsmodellen var den vanligaste formen av beslutsfattande även under förra mandatperioden, då center-högern hade majoritet.

3.2 "Spetskandidater" spektakulärt inslag

EP-valets kanske mest spektakulära inslag var lanserandet av "spetskandidater" ("Sptizenkandidaten"). På bruten engelska debatterade fem kandidater EU-politik i direktsändning, var och en representant för sin partigrupp. Idén var att stärka parlamentets position gentemot medlemsstaterna samt att öka den demokratiska legitimiteten, en direkt utmaning mot rådet som under de senaste åren kopplat ett starkare grepp kring EU-politiken. Som Magnus Blomgren visar i sitt bidrag, råder det ingen enighet om huruvida artikel 17 ska tolkas till rådets eller parlamentets fördel.¹ Men trots att rådet hävdade självständighet i sitt beslut, föll valet ändå på kandidaten för den största partigruppen: EPP:s Jean-Claude Juncker. Förfarandet med "spetskandidater" gavs därmed en institutionell-politisk prägel, samtidigt som det kan komma att få en politiserande effekt på framtida valkampanjer vad gäller uppmärksamhet i medier, tydlighet i politiska program etc. Själva valproceduren har ännu inte har fått en tydlig form, vilket tyder på en fortsatt situation där beslut tas bakom rådets lyckta dörrar. Idén att tydligare kandidater skulle höja valdeltagandet blev dock en missräkning, då det samlade deltagandet i själva verket minskade något.

Även om den europeiska dimensionen av politiken kan ha fått ökat genomslag de senaste åren – förstärkt av innovationen med "spetskandidater" – visar

¹ <http://www.lissabonfordraget.se/fordraget/eu-fordraget.php#avdelning1>

Linda Berg i den här publikationen att många svenska väljare fortfarande röstar på partier av gammal vana och på grundval av den nationella politiken. Men ”spetskandidaterna” bör ses i ett mer långsiktigt sammanhang. Graden av politisering och europeisering av Europaparlamentet kommer med stor sannolikhet att fördjupas och befästas under kommande år, vilket i sin tur ger möjlighet till ökad forskning på området.

3.3 Ställer större krav

Samtidigt som Europaparlamentet i och med 2014 års val har fått en mer central roll – vilket leder till slutsatsen att EU faktiskt har blivit mer federalt – har det partipolitiska motståndet mot just den utvecklingen stärkts i parlamentet. Utrpräglat EU-skeptiska partier som Nationella fronten i Frankrike, UKIP i Storbritannien och Dansk folkeparti i Danmark gjorde mycket bra ifrån sig. Även M5S i Italien, Sverigedemokraterna i Sverige och Alternativ för Tyskland (AfD) i Tyskland tog sig in i parlamentet. Från vänster rönt grekiska Syriza och spanska Podemos framgångar med sin kritik av EU:s finanskrisantering och åtstramningspolitik gentemot de krisdrabbade länderna. Det finns alltså en större mångfald bland de EU-kritiska partierna i så måtto att alla inte är negativa till EU eller EMU i sig.

Det faktum att kritiken och motståndet mot EU idag befinner sig på en mer differentierad politisk skala – och omfattar fler partier och fler sakfrågor än tidigare – ställer större krav på såväl medier som akademien. Kanske bör inte alla så kallade EU-skeptiker stoppas i samma konceptuella påse? Splittringen bland kritiker av till exempel finanspolitik, ekonomisk solidaritet, euroobligationer, utrikespolitik, nationalstaten och EU:s själva existens komplicerar i praktiken en stark parlamentarisk opposition. Motstånd mot europeisk integration som sådan – till förmån för mer nationalstatlig suveränitet – är inte längre den enda dimensionen för EU-kritik/EU-skepticism. I och med eurokrisen, räddningsprogrammen och åtstramningspolitiken har även integrationens politiska innehåll blivit föremål för politisk organisering, vilket Podemos, AfD och Syriza är exempel på.

I dag manifesteras den nya verkligheten starkast genom att varken Europaparlamentets ”konventionella” center-höger eller center-vänster kan samla egna majoriteter utan måste skapa en stor koalition för att dominera. Utvecklingen kan dock snart ta ytterligare språng på den mellanstatliga arenan då det under 2015 hålls nationella val ibland annat Grekland, Finland, Storbritannien, Danmark, Portugal och Spanien. Resultaten av dessa val kan komma att få stora konsekvenser för hela det europeiska samarbetet.

Sieps publikationer

2014

2014:7

Socializing the European Semester? Economic Governance and Social Policy Coordination in Europe 2020

Författare: Jonathan Zeitlin och Bart Vanhercke

2014:6

EU External Action in the Field of Development Cooperation. The impact of the Lisbon Treaty

Författare: Morten Broberg och Rass Holdgaard

2014:5

Amorteringars effekter på bostadspriser och konsumtion. Rekommendationer för en europeisk marknad i förändring

Författare: Sebastian Johansson, Erik Hegelund och Peter Karpestam

2014:4

Läringsutbildning. Svenska erfarenheter och initiativ i ett europeiskt perspektiv

Författare: Jonas Olofsson

2014:3

Europa på remiss. Svensk medverkan i Europeiska kommissionens offentliga samråd

Författare: Daniel Tarschys och Linda Johansson

2014:2

The impact of the financial crisis on European housing systems: a review

Författare: Christine Whitehead, Kathleen Scanlon och Jens Lunde

2014:1

Arbetslöshet och utanförskap bland unga i Europa – En makroekonomisk studie av NEET

Författare: Monika Hjeds Löfmark och Jonas Eriksson

2014:2op

Kritikernas frammarsch – Vatlet till Europaparlamentet 2014

Författare: Linda Berg, Magnus Blomgren och Jakob Lewander (red.)

2014:1op

EU efter krisen – perspektiv på demokrati och inflytande i ett förändrat EU

Författare: Göran von Sydow (Red.), Sverker Gustavsson, Magnus Jerneck, Daniel Naurin och Rutger Lindahl

2014:9epa

Making Sense of Subsidiarity and the Early Warning Mechanism – A Constitutional Dialogue?

Författare: Jörgen Hettne

2014:8epa

Subsidiaritetskontroll i nationella parlament och EU-domstolens ansvar för att kontrollen fungerar

Författare: Anna Wetter

2014:7epa

A Comparative Framing of Fundamental Rights Challenges to Social Crisis Measures in the Eurozone

Författare: Claire Kilpatrick och Bruno De Witte

2014:6epa

EU:s strukturpolitik i Rumänien: Kan den bli en hävstång för romerna?

Författare: Daniel Tarschys

2014:5epa

Opinionsfallet för EU bromsar upp

Författare: Sören Holmberg

2014:4epa

Why vote at an election with no apparent purpose? Voter turnout at elections to the European Parliament

Författare: Mark N. Franklin

2014:3epa
The EU Budget and balance of Powers between the European Parliament and the EU Governments
Författare: Sara Hagemann

2014:2epa
Between a rock and a hard place: the future of EU treaty revisions
Författare: Carlos Closa

2014:1epa
Scrutiny in Challenging Times – National Parliaments in the Eurozone Crisis
Författare: Katrin Auel och Oliver Höing

2013

2013:8
Close Encounters of the Third Kind: The Interface between the EU and International Law after the Treaty of Lisbon
Författare: Ramses A. Wessel

2013:7
Regulating Lifestyles in Europe: How to Prevent and Control Non-Communicable Diseases Associated with Tobacco, Alcohol and Unhealthy Diets?
Författare: Alberto Alemanno och Amandine Garde

2013:6
The Future of the Schengen Systems
Författare: Steve Peers

2013:5
Immigration to Sweden from the New EU Member States
Författare: Christer Gerdes och Eskil Wadensjö

2013:4
Institutions, Policies and Growth in Europe: Quality versus Stability
Författare: Niclas Berggren, Andreas Bergh och Christian Björnskov

2013:3
EU som krishanterare: Ekonomisk styrning och finansiell stabilitet
Författare: Jonas Eriksson och Monika Hjeds Löfmark

2013:2
States as Market Participants in the U.S. and the EU? Public purchasing and the environment
Författare: Jason J. Czarnecki

2013:1
EEAS 2.0 – A legal commentary on Council Decision 2010/427/EU on the organisation and functioning of the European External Action Service
Författare: Steven Blockmans, Marise Cremona, Deirdre Curtin, Geert De Baere, Simon Duke, Christina Eckes, Christophe Hillion, Bart Van Vooren, Ramses Wessel och Jan Wouters

2013:1op
EEAS 2.0 – Recommendations for the amendment of Council Decision 2010/427/EU on the European External Action Service
Författare: Steven Blockmans, Marise Cremona, Deirdre Curtin, Geert De Baere, Simon Duke, Christina Eckes, Christophe Hillion, Bart Van Vooren, Ramses Wessel och Jan Wouters

2013:18epa
The outer reach of state obligations under deposit guarantee schemes – What can we learn from the Icesave case?
Författare: Thor Petursson och Asta Solillja Sigurbjörnsdóttir

2013:17epa
Towards Cruising Speed? Assessing the EU Strategy for the Baltic Sea Region
Författare: Kristine Kern och Stefan Gänzle

2013:16epa
The European Council – the new centre of EU politics
Författare: Uwe Puetter

- 2013:15epa
Why the 2014 European Elections Matter: Ten Key Votes in the 2009–2013 European Parliament
Författare: Simon Hix
- 2013:14epa
Germany at the polls – what Europe can expect
Författare: Julian Rappold
- 2013:13epa
A First Leadership Trial: What to Expect from the Lithuanian Presidency of the Council
Författare: Margarita Šešelgyte
- 2013:12epa
Ett europeiskt medborgarinitiativ – vad vinner medborgarna?
Författare: Pernilla Bäckman
- 2013:11epa
Enlarging the European Union and deepening its fundamental rights
Författare: Christopher Hillion
- 2013:10epa
Sveriges inflytande i EU efter krisen
Författare: Magnus Jerneck
- 2013:9epa
Förtroendet för det europeiska unionsprojektet
Författare: Sverker Gustavsson
- 2013:8epa
Ett fall för EU
Författare: Sören Holmberg
- 2013:7epa
Strategic Use of Public Procurement – Limits and Opportunities
Författare: Jörgen Hettne
- 2013:6epa
Alternative Dispute Resolution for Consumers in the Financial Services Sector: A Comparative Perspective
Författare: Iris Benöhr
- 2013:5epa
Undervärderade effekter av ett längre arbetsliv i Europa
Författare: Dominique, Anxo, Thomas Ericson och Annie Jolivet
- 2013:4epa
Vad återstår av det europeiska integrationsprojektet?
Författare: Christian Joerges
- 2013:3epa
The EU Neighbourhood Competence under Article 8 TEU
Författare: Christophe Hillion
- 2013:2epa
The creation of an internal market for mortgage loans: A never-ending story?
Författare: Christian König
- 2013:1epa
What to Expect from Ireland's Presidency of the Council of the European Union
Författare: Linda Barry

Sieps ●●●

Svenska institutet för europapolitiska studier

Fleminggatan 20
112 26 Stockholm
Tel: 08-586 447 00
Fax: 08-586 447 06
E-post: info@sieps.se
www.sieps.se